

Elżbieta Ombach

Cechy formalne spostrzeżeń u ludzi zdrowych i u ludzi z zaburzeniami nerwicowymi

---

Studia Philosophiae Christianae 6/2, 69-91

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ELŻBIETA OMBACH

CECHY FORMALNE SPOSTRZEŻEŃ U LUDZI ZDROWYCH I U LUDZI Z ZABURZENIAMI NERWICOWYMI

I. Cel pracy. II. Metoda. III. Materiał. IV. Przebieg badania. V. Sposób prowadzenia protokołu. VI. Analiza i ocena wyników. VII. Próba ustalenia słuszności diagnozy w stosunku do poszczególnych osób. VIII. Podsumowanie analizy wyników. IX. Analiza i ocena materiału badawczego. X. Wnioski.

I. Cel pracy

Zadaniem tej pracy jest sprawdzenie, czy ludzie psychicznie zdrowi różnią się pod względem cech formalnych spostrzeżeń od ludzi cierpiących na nerwicę (8, 9, 10). Ponieważ zgodnie z literaturą, najczęściej spotykaną nerwicą jest neurastenia (1, 4), przebadalam grupę neurasteników i grupę osób zdrowych.

II. Metoda

Metoda, którą tutaj przedstawię opiera się na spostrzeżeniach wzrokowych i zakłada, że podstawowe cechy spostrzeżeń są symptomami cech osobowości.

III. Materiał

Materiał użyty do badań składał się z 10 obrazków: 5 białoczarnych i 5 kolorowych, które odpowiadały następującym

kryteriom: 1. Były to obrazki konkretne, przedstawiające wyraźne sytuacje i zdarzenia. 2. Były one niewspółczesne (pochodziły z okresów historycznie wcześniejszych) niezwiązane z sytuacjami naszego życia a tym samym niewzbudzające wspomnień (jak to ma miejsce np. przy T.A.T.). 3. Obrazki kolorowe reprezentują wszystkie barwy główne i ich odcienie, aby dać badanym maksymalnie duży wahlarz możliwości odnośnie odpowiedzi barwnych. Chcąc odpowiedzieć na postawione pytanie (czy istnieje różnica między cechami formalnymi spostrzeżeń ludzi normalnych i nerwicowców?) musiałam przebadać dwie grupy osób, które nazwałam eksperymentalną i kontrolną. 1. Grupa eksperymentalna — to nerwicowcy: ludzie cierpiący na neurastenię lub zespoły asteniczne. 2. Grupa kontrolna — to ludzie zdrowi.

Obie grupy rekrutowały się spośród studentów uczelni warszawskich. Rozpiętość wieku wahała się od lat 18 do 26. Każda grupa składała się z 30 osób w tym 18 kobiet i 12 mężczyzn.

Ponieważ zajmowałam się spostrzeżeniami wzrokowymi doбираłam badanych w ten sposób, aby żaden z nich nigdy nie cierpiał i nie leczył się na choroby oczu. Badania były przeprowadzone indywidualnie.

Grupa eksperymentalna — to osoby leczące się co najmniej rok w Poradni Zdrowia Psychicznego dla Studentów, u których rozpoznano neurastenię lub zespoły asteniczne.

Dolegliwości powtarzające się u wszystkich osób z tej grupy były następujące: 1. Ciągłe zmęczenie paraliżujące wszelkie czynności (osoby badane skarżyły się, że rano budzą się tak samo lub jeszcze bardziej zmęczone niż gdy kładły się spać wieczorem). 2. Częste bóle głowy nie ustępujące nawet pod wpływem środków uśmierzających. 3. Niechęć do życia i wykonywania wszelkich obowiązków. 4. Zupełny brak energii i inicjatywy do czegokolwiek. 5. Poważne trudności w nauce (22 osoby spośród 30 starały się o urlop zdrowotny lub dziekański, a wśród nich 14 było już w trakcie powtarzania roku). 6. Trudności w kontaktach z ludźmi.

Część osób zgłaszała jeszcze następujące skargi dodatkowe:

1. Pragnienie jakiejś gwałtownej zmiany. 2. Skłonność do nie-realnych marzeń. 3. Brak krytycyzmu.

IV. Przebieg badania

Bezpośrednio po wizycie lekarskiej pacjent zostawał skierowany na badanie, gdzie po rozmowie wstępnej, uzupełnieniu brakujących danych i wyrażeniu zgody na badanie (zgoda pacjenta była konieczna do uzyskania maksymalnie szczerych i wiarygodnych wyników) został poddawany eksperymentowi zasadniczemu, którego przebieg był następujący: Osoba badana siedząca naprzeciwko eksperymentatora, po wysłuchaniu instrukcji miała mówić o wszystkim co widziała na eksponowanym obrazku. Eksperymentator pokazywał obrazek o wymiarach 18×24 cm z odległości 1 m od oczu badanego. Czas ekspozycji ograniczony był do 5-ciu sek., celem uzyskania wyraźniejszych różnic. Po każdorazowej ekspozycji (a było ich 10) badany był proszony o dokładny opis i wymienienie wszystkich przedmiotów oraz szczegółów które zauważył.

Grupa kontrolna — rekrutowała się tylko ze studentów II roku psychologii, którzy robili dobre postępy w studiach. Jako kryterium zdrowia psychicznego i braku cierpień nerwicowych przyjął fakt, że w ciągu 3 semestrów nikt z badanych nie powtarzał egzaminu ani kollokwium. Ponadto żadna z osób w czasie rozmowy wstępnej nie zgłaszała skarg typu nerwicowego, jak również nie miała kłopotów w kontaktach towarzysko-społecznych. Osoby te nie były wprawdzie badane przez lekarza psychiatrę, ale nie było to warunkiem koniecznym, ponieważ ich zachowanie i ogólna postawa wskazywała wyraźnie na normę psychiczną. Przebieg badania nie różnił się niczym od grupy eksperymentalnej, z tym, że rozmowa wstępna miała charakter bardziej ogólny.

Bezpośrednio przed rozpoczęciem eksperymentu wszyscy badani otrzymali następującą instrukcję: „Proszę bardzo uważnie przyglądać się obrazkom, które będzie Pan(i) oglą-

dał(a). Po obejrzeniu każdego obrazka proszę go opisać, wymieniając wszystkie zauważone przedmioty i szczegóły. Czas ekspozycji będzie bardzo krótki bo tylko 5 sek.". W czasie trwania eksperymentu, badanym nie zadawano żadnych pytań.

Kolejność następowania po sobie obrazków białoczarnych i kolorowych była następująca: jeden biało-czarny, dwa kolorowe, cztery biało-czarne, trzy kolorowe.

V. Sposób prowadzenia protokołu

Protokół był prowadzony ręcznie tzn. w miarę opowiadania badanego, eksperymentator zapisywał wypowiedzi maksymalnie dokładnie i szybko. Może się to wydawać prymitywne ale sądzę, że był to najbardziej naturalny sposób prowadzenia zapisu, ponieważ wprowadzenie np. magnetofonu stwarzałoby sztuczność sytuacji a co za tym idzie badani mogliby się czuć skrepowani co z kolei byłoby niezgodne z założeniem. W wyniku eksperymentu otrzymano 60 protokołów (w każdym 10 opowiadań dotyczących kolejnych obrazków), które należało opracować ze względu na ilość występujących w nich cech formalnych. (9, 10).

Brano pod uwagę następujące cechy:

1. C z a s (Cz) — potrzebny na przypomnienie sobie i odtworzenie wszystkich przedmiotów, szczegółów i ich cech, czyli czas od momentu zakończenia ekspozycji danego obrazka, do momentu kiedy badany powie, że już nic więcej nie może sobie przypomnieć. — 2. I l o ś ć s p o s t r z e ż o n y c h i w y m i e n i o n y c h p r z e d m i o t ó w (P.) — Wypowiedzi sygnowane w ten sposób, to wszystkie konkretne wymienione przez badanych przedmioty znajdujące się na obrazku. — 3. C e c h y p r z e d m i o t ó w (C). To cechy charakteryzujące dany przedmiot np. dębowy stół, długi pokój, wysoki mężczyzna itd. — 4. O d p o w i e d z i b a r w n e (B). Wypowiedzi, w których badany wymienia nazwy zauważonych na obrazku chromatycznych i achromatycznych barw. — 5. R u c h (R).

Słowne określenie ruchu, zawarte w wypowiedziach badanych, informujące o takich ruchach jak. np. biegnie, bije, chodzi, jak również czyta (ruch gałki ocznej), pali fajkę itd. — 6. Określenie położenia (Op). Zawiera wypowiedzi informujące w jakim położeniu znajduje się wymieniony przedmiot lub osoba a więc czy stoi, siedzi, leży, wisi itd. — 7. Lokalizacja (L). Umiejscowienie przedmiotu, a więc czy znajduje się on z tyłu, w głębi czy też z boku. — 8. Ilość (Il). Określona cyfrą lub zwrotem typu: kilka, parę, mnóstwo, grupa itd., ilość występujących na obrazku ludzi lub przedmiotów tego samego rodzaju np. trzech ludzi, pięć krzeseł itd. — 9. Interpretacja (In). To przedstawienie i wyjaśnienie pewnych sytuacji tak jak je spostrzega i ujmuje badany np. „kochająca się rodzina”, lub „powrót syna” czego absolutnie nie możemy zobaczyć na obrazku.

Jako wyjaśnienie chciałam jeszcze dodać, że grupa I-sza Przedmiotów (P) została podzielona na trzy podgrupy: 1. D — przedmiotów dużych; 2. Dd — Przedmiotów średnich; 3. d — Przedmiotów małych.

Jako kryterium tego podziału przyjąłam faktyczną ilość miejsca, jaką dany przedmiot zajmuje na obrazku. Podział ten został zrobiony celem uzyskania lepszej orientacji odnośnie różnic dotyczących cech formalnych spostrzeżeń w obu badanych grupach. Tyle informacji jeśli chodzi o metodę i sposób przeprowadzania badań.

VI. Analiza i ocena wyników

Jak już wspominałam poprzednio, otrzymany materiał, który należało poddać analizie ilościowej i jakościowej stanowiło 60 protokółów (30 pochodzących od osób psychicznie zdrowych a 30 od nerwicowców) a każdy z nich zawierał 10 opowiadań dotyczących wszystkich kolejno oglądanych obrazków. Protokoły były opracowywane w ten sposób, aby każdy szczegół wypowiedzi danej osoby zaliczyć do jednej z 9-ciu cech formal-

nych spostrzeżeń, określając jednocześnie jej prawdziwość (+) lub fałszywość (—) oraz przynależność do grupy przedmiotów dużych (D), średnich (Dd) albo małych (d). Aby jednak przystąpić do analizy porównawczej, należy wyniki indywidualne

Tab. I.— Wyniki grupy normalnych

Cechy formalne	Suma spostrzeżonych cech formal-						
	1	2	3	4	5	6	7
P	235 —7	224 —7	275 —9	260 —11	176 —14	266 —15	212 —16
L	104 —7	95 —3	135 —7	115 —3	95 —1	154 0	104 —5
C	49 —3	39 —2	87 —4	99 —6	85 —1	61 —4	65 0
Op	47 —1	6 0	44 6	21 —1	53 —3	64 —3	21 0
R	62 —2	50 0	59 —2	60 —2	43 —1	43 —1	62 —1
Il	27 —5	24 —4	48 —3	36 0	30 —1	27 —4	15 —2
B	9 0	34 —1	29 —5	4 0	32 —1	4 0	1 0
Int.	22 0	18 0	18 0	26 0	33 0	16 0	45 0
G	10 0	7 0	17 0	11 0	0 0	15 0	3
Suma	565 —34	497 —17	712 —30	632 —23	547 —22	650 —27	528 —32
% bł.	6,01	3,42	4,21	3,63	4,02	4,15	6,06
D	16 0	38 —1	14 0	49 0	36 0	18 0	17 —6
Dd	167 —8	142 —5	157 —1	111 —2	78 —10	180 —10	105 —3
d	52 —8	44 —1	104 —8	100 —9	62 —4	68 —5	90 —7
Suma	235 —16	224 —7	275 —9	260 —11	176 —14	266 —15	212 —16

uporządkować, usystematyzować i przedstawić w formie pozwalającej na dalsze operacje, które to warunki spełniają dwie następujące tablice zbiorcze, dotyczące omawianych cech w obu grupach.

nych na poszczególnych obrazkach					
8	9	10	Suma	Średnia	% błędów
317 —17	294 —9	306 —1	2565 —115	85,50	4,49
135 —3	167 0	162 —1	1266 —30	42,20	2,30
96 —9	72 —8	61 —1	714 —46	23,80	6,44
21 0	45 —2	52 —2	374 —12	12,40	3,20
62 —2	67 —9	15 —2	523 —16	17,40	3,05
33 —2	20 —1	47 —3	307 —25	10,20	8,14
37 0	13 0	26 0	109 —7	6,30	3,70
33 0	32 0	16 0	259 0	8,60	0
5 0	10 0	26 0	104 0	3,40	0
739 —33	720 —23	711 —10	6301 —251	210,0	3,98
4,46	3,19	1,40	3,98	12,5	1,53
63 0	65 0	60 0	376 —6		
147 —10	129 —1	183 0	1399 —52	46,6	3,71
167 —7	100 —8	63 —1	790 —57	26,3	7,21
317 —17	294 —9	306 —1	2565 —115	85,5	4,49

Każda tablica składa się z 10-ciu kolumn, dla każdego obrazka oddzielna, w których umieszczona jest sumaryczna ilość wypowiedzi dotyczących danej cechy u wszystkich osób badanych z danej grupy, następnie z kolumny zawierającej su-

Tab. II Wyniki grupy nerwicowców

Cechy formalne	Suma spostrzeżeń cech formal-						
	1	2	3	4	5	6	7
P	166 -17	153 -6	175 -7	170 -18	133 -11	186 -16	146 -10
L	85 -7	46 -4	81 -4	59 -1	36 -1	81 -3	57 -7
C	35 -8	33 -2	50 -3	46 -4	55 -3	35 -3	27 -9
Op	23 -2	3 -1	27 -2	3 -2	21 0	28 -2	8 -2
R	40 -3	33 -3	47 -2	45 0	30 -1	21 -3	39 0
II.	8 -2	20 0	35 -2	19 0	24 -6	20 -1	16 -2
B	13 0	69 -1	82 -4	10 0	16 0	12 0	5 0
Int.	44 0	26 0	26 0	36 0	51 0	35 0	36 0
G.	20 0	14 -1	19 0	6 0	6 -2	22 0	7 -6
Suma	440 -39	397 -18	542 -24	394 -25	372 -24	440 -28	341 -36
% Bł.	8,86	4,50	4,42	6,34	6,45	6,36	10,55
D	22 -1	25 -2	12 0	29 0	39 -4	23 0	10 -5
Dd	123 -10	106 -2	97 -3	79 -1	61 -6	132 -13	86 -2
d	21 -6	22 -2	66 -4	62 -17	33 -1	31 -3	50 -3
Suma	166 -17	153 -6	175 -7	170 -18	133 -11	186 -16	146 -10

mę wypowiedzi dotyczącej danej cechy na wszystkich obrazkach u wszystkich osób, z kolumny informującej o średniej ilości wypowiedzi dotyczącej danej cechy w całej grupie i wreszcie w ostatniej kolumnie zawarty jest procent popełnionych

Nerwicowcy.

nych na poszczególnych obrazkach					
8	9	10	Suma	Średnia	% błędów
205 —28	171 —16	187 —7	1692 —136	56,4	8,08
95 —4	87 —6	74 —2	701 —39	23,36	5,56
55 —7	47 —9	27 0	411 —48	13,70	11,67
8 —1	22 0	24 0	172 —12	5,72	6,72
52 —2	26 —1	7 —3	394 —18	11,30	5,29
28 —2	11 —1	36 —6	217 —22	7,23	10,13
95 —2	61 0	84 —4	447 —11	14,90	2,46
31 0	36 0	23 0	344 0	11,40	0
10 0	16 —1	24 —3	144 —13	4,80	9,02
579 —46	477 —34	486 —25	4468 —299	148,90	6,69
7,94	7,12	5,14	6,69		
56 —2	40 —1	56 —4	314 —14	10,40	4,45
99 —18	89 —7	118 —3	907 —70	42,90	7,09
50 —8	42 —8	13 0	391 —52	13,00	13,29
205 —28	171 —16	187 —7	1692 —136	56,40	8,03

błędów odnośnie danej cechy. Szeregi poziome dostarczają informacji odnośnie tego o jakiej cesze jest mowa (są one ułożone w kolejności od cechy występującej najczęściej do cechy występującej najrzadziej), następnie zawierają sumę cech formalnych na każdym obrazku i wreszcie procent błędów popełnionych przez wszystkie osoby z grupy, przy „ocenie” poszczególnych obrazków dla wszystkich cech łącznie. (W prawym rogu każdej kratki znajduje się liczba opatrzona minusem — która oznacza ilość odpowiedzi błędnych).

Przedstawione tablice dostarczają wielu ciekawych informacji i ukazują poważne różnice między dwoma badanymi grupami. Ogólnie biorąc grupa Nerwicowców spostrzega o 1833 cechy formalne (łącznie) mniej niż grupa osób Normalnych (Normalni 6301. Nerwicowcy 4468) czyli o 29,9% co stanowi różnicę statystycznie istotną na poziomie 0,01. Ten wniosek ogólny należy uzupełnić rozpatrzeniem różnic zachodzących między zdrowymi a nerwicowcami odnośnie poszczególnych cech.

Na wstępie prezentuję tabelkę zawierającą sumaryczne ilości spostrzeżonych cech i różnice zachodzące między nimi.

Tab. III. Sumaryczne wyniki obu grup odnośnie poszczególnych cech i różnice między nimi

Cechy	P	L	C	Op	R	II	G	Int	B	
Norm.	2565	1266	7114	374	523	301	104	259	189	6301
Nerw.	1692	701	411	172	349	217	144	344	447	4468
Różn.	673	565	303	202	174	90	40	85	258	1833

Powyższa tabelka informuje nas, że tylko trzy cechy formalne a mianowicie: Globalne ujęcie (G), Interpretacja (In) i Barwa (B) przeważały ilościowo u Nerwicowców. Przy pozostałych

cechach występujące różnice wskazywały wyraźnie na korzyść grupy osób psychicznie zdrowych. Aby mieć pełny obraz dotyczący różnic między grupami należy jeszcze zapoznać się z tymi różnicami odnośnie podziału grupy Przedmiotów (P) na przedmioty duże (D), średnie (Dd) i małe (d).

Tab. IV. Sumaryczne różnice między obu grupami odnośnie podziału cechy P na trzy podgrupy D, Dd i d

Cecha	Dd	d	D
Norm.	1399	790	391
Nerw.	987	314	314
Różn.	412	476	77

(kolejność D, Dd i d) podana jest zgodnie z wielkością występujących różnic).

Aby dać możliwie dokładną analizę należy jeszcze rozpatrzyć różnice czasowe i zorientować się w częstości występowania odpowiedzi błędnych (—) w obu grupach. Różnice czasowe przedstawiają się następująco:

Tab. V. Różnice czasu między poszczególnymi grupami

Badane grupy	Kolejne obrazki (czas w sekundach)									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Norm.	109 18	8337	9308	9802	6748	10303	11912	10626	11111	5740
Nerw.	15249	10602	13940	13930	10708	13814	16932	13801	15732	10637
Różn.	4331	2223	4636	4128	3920	3511	5020	3155	4621	4857

średnia — „ —	31138"
Suma czasu nerwicowców	22g.35'
średnia — „ —	45'10"
Różnica	6g.16"
średnia — „ —	12'30"

Z powyższego zestawienia widać wyraźnie, że czas potrzebny na danie sprawozdania z poszczególnych obrazków nie jest równy: niektóre wymagają dłuższego czasu inne krótkiego i jest rzeczą bardzo charakterystyczną, że przebiega to proporcjonalnie w obu grupach z tym, że u Nerwicowców wszystkie czasy są odpowiednio dłuższe.

Nie mniej ciekawie przedstawia się porównawczy obraz błędów zrobionych przez obie grupy. Ogólnie biorąc procent błędów jest większy w grupie Nerwicowców, co uwidacznia poniższa tabelka ukazująca % błędów popełnionych przez obie grupy oraz różnic zachodzących między nimi. Za 100% została przyjęta sumaryczna liczba wypowiedzi dotyczących określonej cechy w każdej grupie, a następnie obliczono jaki % od tej sumy stanowią błędy (odpowiedzi minusowe —) popełnione przez wszystkich badanych.

Tab. VI. Ilość popełnionych błędów w obu grupach (przedstawiona w %)

Cechy	P	C	R	B	L	Op	G	Il	Int
Bł. Nerw.	8,03	11,67	5,15	2,47	6,97	5,56	9,02	10,13	0
Bł. Norm.	4,48	6,464	1,91	3,70	3,20	2,36	0	8,14	0
Różnica	3,55	5,23	3,24	1,23	3,77	3,20	9,02	1,99	

Suma błędów we wszystkich cechach u Nerwicowców wynosi 6,69% wszystkich wypowiedzi, w grupie Norm. wynosi 3,98% wszystkich wyp. Różnica odnośnie popełnianych błędów wynosi 2,71% wszystkich wypowiedzi na korzyść ludzi psychicznie zdrowych. Powyższa tabelka ujawnia dwie następujące prawidłowości: 1. Nerwicowcy tylko przy barwie dają mniej odpowiedzi błędnych niż normalni. — 2. Wzrost i spadek błędów dla poszczególnych cech jest podobnie jak to miało miejsce przy czasie, proporcjonalny w obu grupach (poza cechą G, w której normalni nie popełnili ani jednego błędu a u nerwicowców było ich aż 9,2%). Na podstawie tej części analizy wyników można dojść do następujących wniosków (9, 10): 1. Osoby psychicznie zdrowe spostrzegają i wymieniają więcej cech formalnych niż ludzie cierpiący na nerwicę; jednak odnośnie Barwy Interpretacji i Globalnego ujęcia było odwrotnie; 2. Różnice w ilości wymienionych spontanicznie cech formalnych są statystycznie istotne:

a. dla P, L, C Op R, Il ñ B, na poziomie 0,01; b. dla Int, i G, na poziomie 0,05; 3. Ilość popełnianych błędów jest ogólnie większa u nerwicowców (różnice statystyczne na poziomie 0,01); tylko odnośnie Barwy ludzie zdrowi popełniają od nerwicowców więcej błędów (różnica statystycznie istotna na poziomie 0,05); 4. Czas potrzebny do uzyskania pełnej odpowiedzi od ludzi cierpiących na nerwicę jest prawie dwukrotnie dłuższy niż u ludzi zdrowych (różnica statystyczna istotna na poziomie 0,01).

VII. Próba ustalenia diagnozy i jej słuszność w stosunku do poszczególnych osób

Omawiane dotychczas prawidłowości dotyczyła różnic w poszczególnych cechach spostrzeżeń, które wystąpiły w dwóch badanych grupach. Ponieważ jednak celem pracy było stworzenie metody pozwalającej różnicować i kwalifikować poszczególne osoby do odpowiednich grup czyli ustalenie ich diagnozy należało sprawdzić czy wykryte prawidłowości występują u każ-

dej z badanych osób. W tym celu należało sprawdzić jakie miejsce w grupie zajmuje każda z badanych osób przy rozpatrywaniu każdej cechy oddzielnie i wszystkich łącznie. W wyniku dokładnej analizy jakościowej okazało się, że przy badaniu każdej cechy, występują wspólne klasy dla obu grup z tym, że dla jednej cechy znajduje się bardzo niewiele osób, których pozycja jest na pograniczu grupy normalnej i nerwicowej, w innej jest tych osób więcej.

Tab. VII. Cechy form. spostrz. podane w kolejności od najbardziej do najmniej różnicujących

Cecha	Normalni	Nerwicowcy	Suma odpowiedzi kwalifikujących do drugiej grupy
	Ilość osób kwalifikujących się do drugiej grupy		
P	1	4	5
C	2	8	10
L	5	6	11
Op	8	3	11
B	8	3	11
R	8	4	12
Il	11	10	21
G	Na 9 klas 6 jest wspólnych. Nie można ustalić granicy między dwoma grupami, ponieważ cecha ta zupełnie nie różnicuje		
Int	Na 9 klas 7 jest wspólnych, w dwóch pozostałych jest tylko po jednej osobie. Cecha zupełna nie jest różnicująca.		

Poniższe zestawienie wskazuje w jakim stopniu poszczególne cechy formalne różnicują obie grupy. (Cechy są podane w kolejności od najbardziej do najmniej różnicujących).

I tak widzimy, że np. przy cesze P (przedmiotów) tylko jedna osoba z grupy Normalnej uzyskała wynik znajdujący się wśród wyników Nerwicowców, natomiast aż cztery osoby z zaburzeniami nerwicowymi osiągnęło wynik kwalifikujący ich do grupy normalnej. W sumie więc jest 5 osób z obu grup, których wyniki odnośnie grupy P są niezgodne z przynależnością grupową. Tu może się nasunąć pytanie dlaczego następuje taka niezgodność (nie biorąc pod uwagę cech, co do których stwierdzono, że absolutnie nie są różnicujące). Otóż odpowiedź może iść w dwóch kierunkach: 1. Wśród osób normalnych, zdrowych i dobrze funkcjonujących znajduje się pewien procent cierpiących na niewykrytą i nieleczoną nerwicę) wskazuje na to duży procent ludzi z grupy zdrowych, którzy wykazują cechy Nerwicowców; 2. Niedokładność diagnozy lekarskiej.

Aby obraz był możliwie najjaśniejszy zaprezentuję jeszcze histogram sumarycznych wyników obu grup po odrzuceniu cech nieróżnicujących. Każda osoba zajmuje oddzielne miejsce w histogramie. (zob. str. 84)

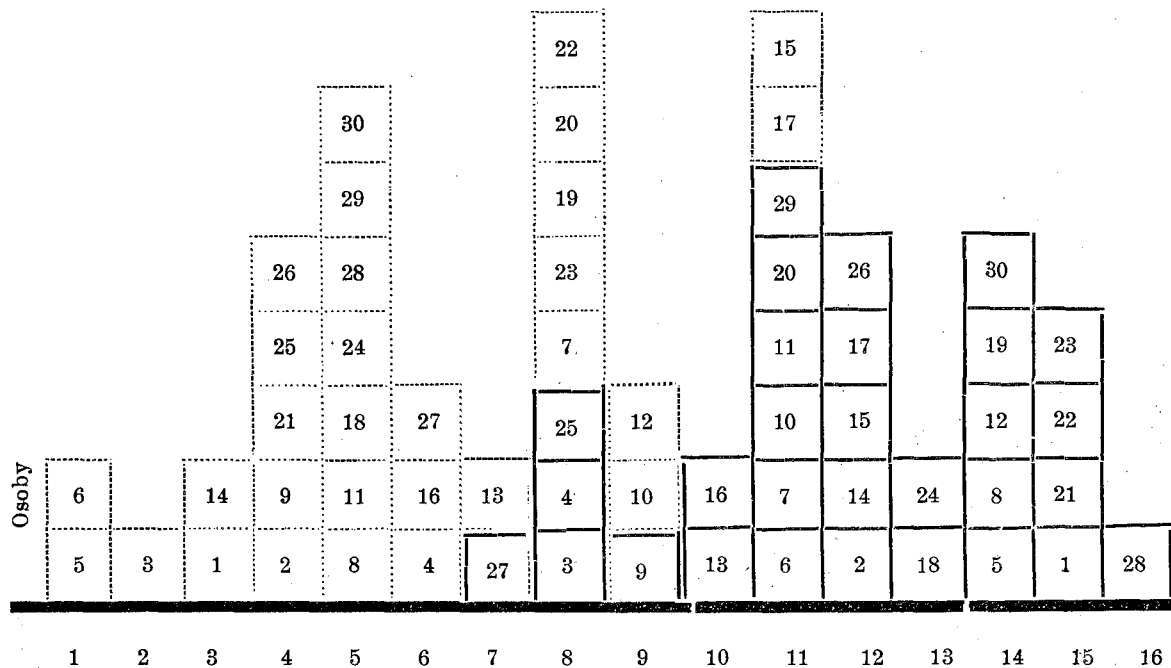
VIII. Podsumowanie analizy wyników

Reasumując otrzymane wyniki można stwierdzić: 1. Ze względu na sumę badanych cech formalnych spostrzeżeń obie grupy różnią się między sobą w sposób wyraźny. — 2. Spośród 9-ciu badanych cech formalnych spostrzeżeń dwie (Int. i Glob. ujęcie) okazały się zupełnie nieróżnicujące a trzecia (ilość) w minimalnym stopniu. — 3. Odnośnie pozostałych cech najlepiej różnicują: a. P — ilość spostrzeżonych i wymienionych przedmiotów; b. C — cechy przedmiotów; c. L — lokalizacja; d. Op — określenie położenia; e. B — barwa; f. R — ruch.

Histogram I — wyniki obu grup po odrzuceniu cech nieróżnicujących

E. OMBACH

We wszystkich cechach poza barwą Nerwicowcy zajmują klasy niższe reprezentujące wyniki, wskazujące na mniejszą ilość danej cechy. Przy barwie jest odwrotnie.

Stosując tę metodę badania jednego osobnika, zaliczymy go do grupy Normalnej lub Nerwicowej, zależnie od tego czy większość jego wypowiedzi odnoszących się do wszystkich cech formalnych należy do klas charakterystycznych dla Nerwicowców — osobnik jest nerwicowcem. Kilka wypowiedzi „prawidłowych” nie dowodzi braku nerwicy ale może wskazywać na jej stopień lub rodzaj. To zagadnienie może być przedmiotem dalszych badań.

IX. Analiza i ocena materiału badawczego

Wyniki badań wskazują na pewną możliwość udoskonalenia metody, polegająca na lepszym doborze materiału badawczego czyli eksponowanych obrazków. Okazuje się, że nie wszystkie obrazki w tym samym stopniu różnicują osoby badane. Im większa jest różnica w ilości cech formalnych spostrzeżeń, u osobników z obu grup tym bardziej badani różnią się między sobą, a tym samym diagnoza jest lepsza. Spośród 10-ciu eksponowanych obrazków cztery okazały się mniej różnicujące od pozostałych. Analiza wyników wskazuje wprawdzie jasno na występowanie statystycznie istotnych różnic odnośnie cech formalnych spostrzeżeń, między dwoma badanymi grupami. Gdy porównamy jednak wyniki obrazków z obu grup widzimy, że rozpiętość różnic między nimi waha się od 243 do 100 wypowiedzi czyli od 37,65% do 20,54% (za 100% przyjmując sumę wypowiedzi dotyczących danego obrazka u wszystkich osób zdrowych). Wielkość uzyskanych różnic świadczy o tym, że ludzie zdrowi i nerwicowcy różnią się między sobą tym bardziej, im wartość ta jest większa. Duża rozpiętość różnic zdaje się wskazywać na to, że pewne obrazki powinny być wyeliminowane i zastąpione innymi bardziej diagnostycznymi, ponieważ w prezentowanej metodzie chodzi o wykrycie pewnych prawidłowości dotyczących cech formalnych u ludzi zdrowych i cierpiących na nerwicę.

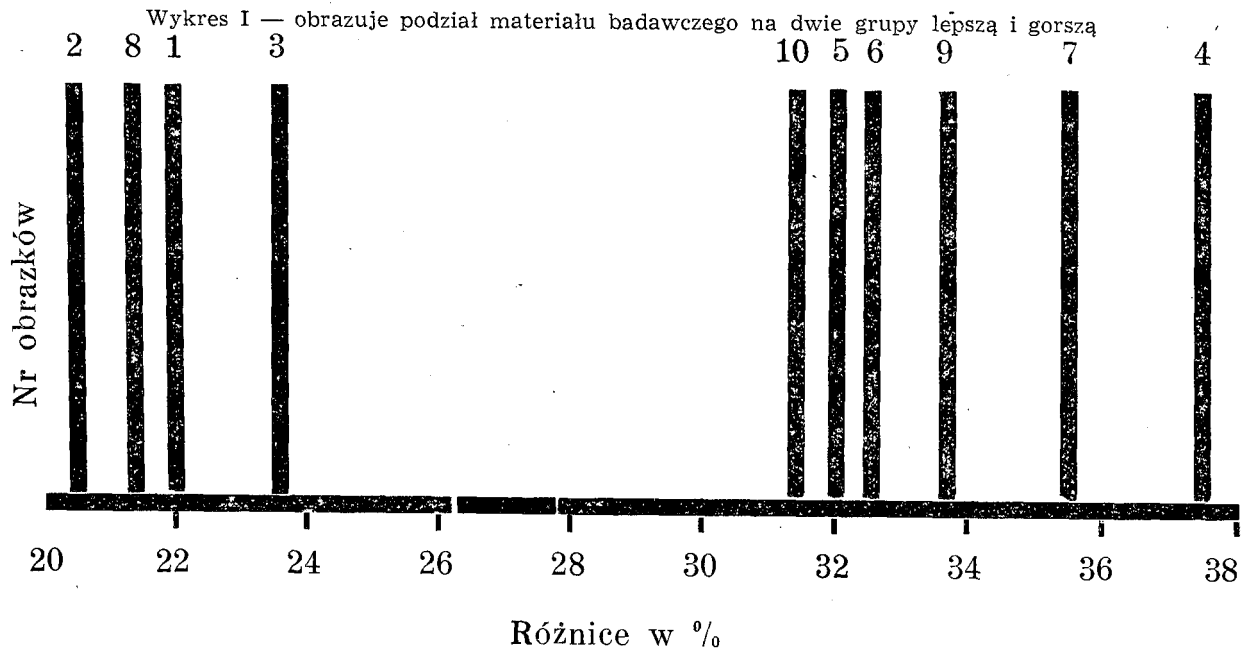
Nasuwa się pytanie na czym polega niediagnostyczność obrazków? — Otóż przede wszystkim okazuje się, że najmniej różnicują one badane grupy (procentowo różnice sumarycznej liczby danych wypowiedzi przez obie grupy są najmniejsze i wahają się od 20,54% do 23,88%). Należy jeszcze zwrócić uwagę na to, że wszystkie eksponowane obrazki powinny różnicować w tym samym stopniu (oczywiście z odpowiednią tolerancją). Dla poparcia swoich wywodów prezentuję wykres obrazujący układ obrazków wskazujący na ich mniejszą lub większą diagnostyczność.

Z wykresu wynika jasno że, że materiał badawczy dzieli się wyraźnie na dwie grupy, lepszą (bardziej diagnostyczną) i gorszą (mniej diagnostyczną).

Dlaczego tak jest, w czym leży przyczyna niediagnostyczności pewnych obrazków?

Dokładna analiza materiału badawczego wskazuje na następujące cechy, którymi charakteryzują się one: 1. przedstawiają sytuacje: nieznanne, niecodzienne i dziś już nieaktualne oraz zawierają elementy nieprzyjemne, makabryczne, które często niechętnie są widziane przez badanych. — 2. Spośród czterech obrazków niediagnostycznych aż trzy są kolorowe. Fakt ten można tłumaczyć w ten sposób, że Nerwicowcy spostrzegają dużo więcej barw niż Normalni, więc w sumie mają więcej wypowiedzi tego typu, których Normalni mają automatycznie mniej. Z barwnych obrazków nie można jednak zrezygnować, ponieważ cecha ta rozpatrywana oddzielnie bardzo różnicuje obie grupy jako całość, oraz poszczególne osoby z tych grup.

Powyższe rozważania wskazują, że celem ulepszenia metody (uzyskanie lepszej diagnozy) należałoby iść w kierunku zmiany eksponowanych obrazków na takie, które przedstawiałyby sytuacje wzięte z życia codziennego, znane i bliskie badanym, pozbawione elementów dziwnych, strasznych, niecodziennych, niezrozumiałych, oraz zawierających możliwie jak najbardziej zbliżoną ilość występujących szczegółów.

X. Wnioski

Podsumowując wyniki powyższej pracy można wysunąć następujące wnioski: 1. Osoby psychicznie zdrowe różnią się od Nerwicowców pod względem cech formalnych spostrzeżeń: a. Ogólnie biorąc Normalni legitymują się większą ilością cech formalnych spostrzeżeń. Różnice między badanymi grupami odnośnie sumy zanotowanych cech w obu grupach są statystycznie znaczące na poziomie 0,01; b. Nie wszystkie cechy różnią badanych w tym samym stopniu. I tak np. różnice dotyczące Przedmiotów, Cech przedmiotów, Lokalizacji, Określenia położenia, Ilości Ruchu i Barwy są znaczące na poziomie 0,01 a dotyczące Globalnego ujęcia i Interpretacji na poziomie 0,05; c. Trzy spośród wymienionych cech, a mianowicie Barwa, (głównie) Globalne ujęcie i Interpretacja, częściej występują u Nerwicowców niż u Normalnych; d. Ogólna ilość błędów okazała się większa u Nerwicowców (różnica istotna na poziomie 0,01), poza barwą, gdzie Normalni przy mniejszej ilości wypowiedzi zrobili więcej błędów (3,70% a Nerwicowcy 2,47%). — 2. Ponieważ analiza przeprowadzona pod kątem klasyfikowania i zróżnicowania poszczególnych osób z obu grup wykazała, że trzy spośród wymienionych cech (Interpretacja, Globalne ujęcie i Ilość) mimo różnic statystycznie istotnych: Ilość na poziomie 0,01, a pozostałe na poziomie 0,05 faktycznie nie różnicują badanych, w ostatecznej interpretacji postanowiłam je odrzucić. — 3. Czas potrzebny Nerwicowcom do pełnego badania jest prawie dwukrotnie dłuższy niż u osób psychicznie zdrowych. — 4. Spośród 10-ciu eksponowanych obrazków cztery okazały się gorsze tzn. mniej diagnostyczne. Przyczyny tego były następujące: a. przedstawiały sytuacje niecodzienne i nieznanne badanym; b. zawierały elementy makabryczne (straszne).

BIBLIOGRAFIA

1. Bilikiewicz T., *Psychiatria Kliniczna*, P.Z.W.S. rok 1960 str. 219, 229.
2. Bilikiewicz T., Gałuszko P., Kamiński Z., *Nerwice i ich leczenie*, P.Z.W.L. rok 1959 str. 5.
3. Drohocki Z., *Znaczenie Typologiczne Orientacji przy pomocy Barwy lub Kształtu*, *Polskie Archiwum Psychologii*, tom V nr 4.
4. Frąckowiak T., „Nerwice” P.Z.W.L. rok 1957 str. 51.
5. Hoch PP., *Psychopatology of Perception* New York — London rok 1965.
6. Ittelson W. H., *The Constancies in Perceptual Theory*, *Psychological Review* tom 58 rok 1951 str. 285, 294.
7. Krasner Ullman P., Waiss R., „Studies on Role Perception” *The J. of Gen. Psych.* rok 1964.
8. Ombach E., *Procesy spostrzeżeniowe jako źródło informacji o rzeczywistości*, *Studia Philosophiae Christianae*. ATK 5 (1969) 2.
9. Ombach E., „Zależność Cech Formalnych Spostrzeganych Przedmiotów od Pewnych Cech Osobowości”, *Psychologia Wychowawcza* nr 4 rok 1965 str. 395.
10. Ombach E., *Spostrzeganie Formalnych Cech Przedmiotów przez Ludzi Normalnych i przez Nerwicowców*. *Psychologia Wychowawcza* nr 1 rok 1967 str. 75—80.

Summary of the paper: Characteristics of the mode of perception in normal and neurotic subjects

The present work concerns the differences in the mode of perception between normal subjects (mentally healthy) and neurotics (suffering from neurasthenia). The aim of the work was to determine whether such difference do appear, whether they are statistically significant, and whether they concern all the studied characteristics of the mode of perception.

Two groups were studied:

1. 30 normal subjects, students of the second year of Psychology at the Warsaw University who during three terms of study had no unsatisfactory marks for tests or exams, did not complain of neurotic symptoms and had an opinion of good students with good inter-personal relations;
2. 30 neurotic subjects, students with a diagnosis of neurasthenia who had been under the care of the Mental Health Clinic for at least one year.

The technique of the examination consisted in showing to each subject ten reproductions (in neutral or chromatic colours) of little known pictures by different painters. The pictures were shown in the following order: one achromatic, two chromatic, four achromatic, three chromatic. The following instruction was given to each subject studied:

„Look very attentively at the pictures, which will be shown to you. After seeing each of them, please describe it, enumerating all objects and details you were able to notice. The time of presentation will be very short, only 5 seconds”.

The records were written by hand.

The 60 records obtained (30 from normal subjects and 30 from neurotics) were analysed from the point of view of the characteristics of the mode of perception, classified under the following headings:

1. Time necessary for the subject to recall all the perceived objects, details, and their features;
2. Objects (P), i.e. the number of perceived and enumerated objects;
3. Characterization of the objects (C), i.e. the features defining the object, e.g. oak cupboard, long hair etc.;
4. Colour (B), i.e. naming of the colours, neutral and chromatic, noticed in the picture;
5. Position (Op) of the perceived object (e.g. sitting, standing, hanging);
6. Location (L) of the object in the picture (e.g. in the middle, in the corner, in the background etc.);
7. Amount (II), defined by number or verbal expression (a few, a lot, a group), concerning the number of people or objects in the picture;
8. General characterization of the picture as a whole (G), that is a description by a word or two of its content.
9. Interpretation (Int.), i.e. exposition and explanation of certain situations as they are perceived and understood by the subject.

It should be added that heading of Objects (P) was divided into three subheadings depending on how great part of the picture was occupied by a given object: D, big objects; Dd, objects of medium size; d, small objects.

Each report was analysed in detail and the characteristics falling under the above heading were marked out. The description given by the subject was confronted with the picture and each statement was marked as correct (+) or incorrect (—). The results obtained were submitted to quantitative and qualitative analysis and the following conclusions were arrived at:

1. Distinct differences (statistically significant at 0.01) were found between normal and neurotic subjects in some characteristics of the mode of perception:

- a. normal subjects require half the time necessary for the neurotics to recall and enumerate all the perceived objects and details;
  - b. the descriptions given by normal subjects are more varied, falling under a greater number of headings, as compared to those of neurotics;
  - c. statements falling under the headings of Colour, Interpretation and Geeneral characterization, are more frequently encountered in the answers of the neurotics;
  - d. under all headings except Colouir the neurotics make more mistakes than normal subjects.
2. Three of the characteristics studied (classified under the headings of Interpretation, General characterization and Amount) did not differentiate the two groups of subjects.

Of the ten pictures shown during the examination, four appeared to be less diagnostic than the others, i.e. the analysis of the mode of perception of these pictures differentiated to a smaller extend the normal subjects from the neurotics.